

KANAMALARDA GELENEKSEL UYGULAMALAR

Scher ERGÜNEY (X)

ÖZET:

Sağlık ve hastalık kültürel kavremlara göre değişir. Bu kültürel kavramlar sağlığın kurunmasında hastalığın tedavisinde etkilidir.

Birçok bilimlerde olduğu gibi, tıbbında halk arasında uygulanan ilkel tedavi yöntemleri, gelenekleri ve batıl inançları vardır. Bunlar sağlık folklorunu oluşturur.

Kültür; sosyoloji ve sosyal antropoloji bilimlerinin üzerinde de en çok durduğu kavramlardan biridir. Kültür pek çok yazar tarafından değişik biçimlerde tanımlanmıştır. Tylor'a göre; Kültür bir toplumun üyesi olarak insanoğlunun kazandığı bilgi, sanat, gelenek görenek ve benzeri yetenek, beceri ve alışkanlıkları içine alan karmaşık bir durumdur (10).

Kültür kalıtsal değildir. Kültür her bireyin doğumundan sonra öğrendiği, ölümüne kadar olan hayatı içinde kazandığı bir takım nitelikler, davranışlar, tepkiler ve içinde bulunduğu yaşayış biçimi vb. öğelerden oluşur (17).

Sağlık ve hastalık, kültürel kavramlara göre değişebilen bir kavramdır. Başka bir deyişle hastalık ya da sağlık, kültürel kalıplara bağlı olarak ve kültürlerle özgü uygulamalarla tedavi edilir ve korunur. Bir bölgede yaygın olarak görülen hastalıklar o toplum tarafından hastalık sayılmayabilir. Örneğin, trahomun Güney Doğu Anadolu'daki adı gözakmasıdır. Trahom hastalık olmanın ötesinde, bireyin hafız olmasına olanak sağlayan bir Tanrı bağlıdır (3).

Birçok bilimlerde olduğu gibi tıbbında halk arasında uygulanan ilkel tedavi yöntemleri, gelenekleri ve batıl inançları vardır. Bunlar sağlık folklorunu oluşturur (14).

Geleneksel tıp, halk tababeti, folk tıp, ilkel tıp adları altında toplanan sağlık ve hastalıklarla ilgili inanç tutum ve uygulamalar kültürün bir parçası olarak halk içerisinde yaşar (14,15).

(X): Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu İç Hastalıkları Hemşireliği Öğretim Görevlisi

Kültürlere özgü olan bu uygulamalara yöreden yöreye, aileden aileye, kişiden kişiye bazı arklılıklar göstererek hala canlılıklarını sürdürmekte ve ağırlıklarını korumaktadır (2,3).

İnsanoğlunun dünya üzerinde yaşamaya başlamasından bu yana hayatını korruma iç güdüsü, sağlığı ilgilendiren birçok inanç ve uygulamalara yol açmıştır. Bu uygulamalarda büyüünün rolü büyük olmuştur. Dinsel inançlar ile büyüünün dayandığı bu geleneksel sistemlerde hastalık, insan bedenine yabancı unsurların girmesi ve onların yaptıkları kötülüklerle açıklanırdı. Bunlardan korunmak için bazı çareler düşünülmüş ve böylece halk hekimliğinin temelleri atılmıştır (15).

Her toplumda geleneksel olarak, bazı kişiler yaşadıkları yerlerde sağlıkla ilgili halk bilgilerini ve uygulamalarını kuşaktan kuşağa geçirme sorumluluğunu alırlar. Sağlık hizmeti veren bu kişilere "mutatabbib" denilmektedir (1).

Türkiye 'de mutatabibler iğneci, ebe anne, (ara ebesi, yerli ebe), sıkıncı, kurşun dökener, diş çekenler, hocalar, üfürükçüler, büyücüler olarak sınıflanmaktadır (1,6).

Ülkemizde yapılan bazı araştırmalar ve birkaç kişiye danışılarak elde edilen yöresel inanç ve uygulamaları tanımlayan derleme yazılarında geleneksel uygulamalar bulunmaktadır.

Kanamalarda sıklıkla karşılaşılan geleneksel uygulamalar şöyle sıralanabilir.

Burnu kanayan kişiye yapılan uygulamalar;

—Baş arkaya doğru eğilir, burun kanatları parmakla bastırılıp beş dakika beklenir, sonra buruna sıcak su verilir (5).

—Enseyeye soğuk su dökülür (6).

—Tütün basılır (6).

—Buruna örümcek ağı sokulur (7,13).

—Kuru fasulye yakılıp, dövülüp, tozu buruna çekilir (7).

—Kanayan burun deliğı tarafındaki kol bağlanır, saç çekilir (7).

—Alnına kara sakız yapıştırılır (13).

—Burnuna tuzlu su verilir (16).

—Başasağı sarkıtılır (16).

Herhangi bir yeri kesildiğinde kanaması olan kişiye yapılan uygulamalar;

—Kırmızı kantoron çiçeğı zeytin yağıyla birlikte bir şişeye konur, bu şişe uzun müddet kızgın güneşte bırakılır. Bu yağ kullanılır (5).

—Terebetin, yumurta sarısı, zeytinyağı, yarım kaşık sülüyle karıştırılarak merhem halinde yaraya sürülür (5).

- Karasakız, mum, koyun kuyruğu döğölüp sarılır (7).
- Herhangi bir bez yakılır, külü yaranın üzerine basılır (9).
- Örümcek ağı ve tütün basılır (9,11).
- Tuz basılır (11).
- Toz şeker basılır (16).
- Üçgül otu ve bağa otu dövüp, bağlanır (16).

Anüsten kanaması olduğundan yapılan uygulamalar;

- Lambada yanan gazyağı pamuğa batırılarak makada konur (4).
- Kuşburnu kökü kaynatılıp, içirilir (16).
- Hocaya götürülür (16)
- Kahve içirilir, pestil yedirilir (16)

Menstruasyon dışında vaginal kanaması olan kişiye yapılan uygulamalar;

- Ebe gümeçi yada yarpuz otu kaynatılır, buharı üstün oturulur (16).
- Arka üstü yatırılır (16).

İdrarında kan görülen kişiye yapılan uygulamalar;

- Kahve içirilir, pestil yedirilir (17).
- Sıcak tutulur (17).
- Çemiğe (kaplıcaya) götürülür (17).
- Buhara oturtulur (17).
- Ebegümeçi kaynatılır, suyu 10 gün içirilir (17).

Gebelik sırasında kanaması olan kişiye yapılan uygulamalar;

- Hocaya kilit kilitlettirilir (12).
- Gebenin eteği dikilir (12).
- Höllüğe koyulur (12).
- Tütsü verilir (12).
- Saman kaynatılıp, ayağına bağlanır (12).
- Karnına sabun bağlanır (12).

Sayılarını çoğaltabileceğimiz bu uygulamalardan da görüldüyorki halk, hastalıkları büyüklerinden gördüğü ya da duyduğu yöntemlerle iyileştirmeye çalışmaktadır.

Geleneksel uygulamalara ile hastalığın iyileşme süreci uzuyacak ve bireyin sağlığına kavuşması gecikecek ya da engellenecek ya da daha kötü sonuçlar ortaya çıkabilecektir.

Günümüzde hemşerinin görevi tedavi edicilikten çok koruyuculuğa yöneliktir (8). Dolayısı ile hemşire yalnız hastanede değil toplum içinde de hastayı, sağlıklı bireyleri, aileyi kendi ortamlarında etkileşimleri içinde gözlemekte ve değerlendirmektedir.

Halka gerekli, yeterli ve etkin hizmet götürmenin ön koşulu halkın eğitim durumunu, gelenek ve göreneklerini, inançlarını, uygulamalarını, yaşam koşullarını, sosyal ve ekonomik durumunu bilmektir. Bu nedenle, hemşirenin hizmet vereceği grubun özelliklerini ve geleneksel hasta bakımı uygulamalarını bilmesi, sunacağı hizmetin etkinliğini artırması bakımından önemlidir.

SUMMARY:

TRADITIONAL APPLİATIONS IN BLEEDINGS

Health and illness are two main subjects that me changeable by cultures. These cultures rules are effective to prevent healtiness and in making therapies for illness. Like other scieences, medicine also has its primitive therapy methods, conventional and vain relsefs which the sum of them forms health folklofe.

KAYNAKLAR

- 1- Aksayan, S.: Çocuk sağlığına ilişkin geleneksel uygulamalar (Bilim uzmanlığı tezi, Hacettepe Üniversitesi, sağlık bilimleri Enstitüsü, 1978)
- 2- Aksayan, S. : Ana-çocuk sağlığı alanında rastlanılan geleneksel uygulamalar, Türk hemşireler dergisi-özel sayı 2-3, 1982.
- 3- Balaman, A.R: Türkiye kır toplumlarında sağlık, Boğaziçi Üniversitesi Halk bilimi yaylığı. İstanbul 1975.
- 4- Batur, M.: Gölapazara hekimliği ve tedavisi, Türk Folklor Araştırmaları Dergisi Cilt No: 208 (Kasım 1966) s. 4240-4241).
- 5- Bayrı, M.H: İstanbul Folkloru 2 b5. İstanbul, 1972.
- 6- Demirhan, A.: Yalova'nın bazı köylerinde halk hekiliği, Türk Folklor Araştırmaları Dergisi. Cilt 14 No 280, (Kasım 1972) s. 6477-6478
- 7- Eren, N.: Ankara ili Yenimahalle ilçesine bağlı Sincan bucağında geleneksel hekimlik uygulamaları konusunda araştırma raporu, Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültelsi Toplum Hekimliği Enstitüsü. Ankara, 1971.
- 8- Fuerst, Wolf, Wertzel.: Hemşireliğin Temel İlkeleri.Çev. Robert Avery, Serap Bezmez, Mehlika yayınları, İstunbul, Vehbi Koç yayınlar, 1976.
- 9- Gürsoy, O.: Mesudiye köylerinde bazı hastalıklar ve tedavi yolları, Türk Folklor Araştırmaları Dergisi. Cilt 11 No 228. (Temmuz 1968) s. 5005.
- 10- Güven, B.: İnsan ve Kültür. İstanbul, Remzi Kitabevi 1984.
- 11- Küçükbezirici, S.: Konya ve dolaylarında halk ilaçları, Türk Folklor Araştırmaları Dergis. Cilt 10 No 213 (Nisan 1967) s. 4393.
- 12- Özden, T.: Gebelik, Doğum ve Lohusalığa ilişkin geleneksel inanç ve uygulamalar, (Bilim uzmanlığı tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, 1987)

13- Şentür, A.: Yeşilyurt'ta bazı hastaların tedavileri, Türk Folklor Araştırmaları Dergisi, Cilt 12 No 238 (Mayıs 1969) s. 5288

14- Türkdogan, O.: Doğu Anadolu'da halkın sağlık-hastalık sisteminin toplumsal araştırması, Erzurum'da bir kasabanın medikal sosyolojik yapısı. A.Ü.Yay. No. 161 Erzurum Atatürk Üniversitesi Basımevi, 1972

15- Türkdogan, O.: Bir kasabada gelenekle tıp ve modern tıp sürekliliği, 1. Uluslararası Türk Folklor Semineri bildirileri. Ankara Başbakanlık Basımevi, 1974.

16- Yalın, S.: Geleneksel hasta bakımı uygulamaları, (Bilim uzmanlığı tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, 1988)

17- Yazı Kurulu. Kültür üzerine, Folklor Doğru Dergisi. Sayı 50 (1979) s. 10-24.